

- система підтримки прийняття рішень в аудиті – це інтерактивна комп'ютерна система, що взаємодіє з іншими системами для надання допомоги аудиторам під час прийняття рішень стосовно нетипових проблем в аудиті;

- настільні СППР в аудиті розраховані на одного користувача і, зазвичай, являють собою системи, що знаходяться в персональних комп'ютерах; корпоративні СППР поєднані із значними базами даних і використовуються багатьма користувачами;

- найпоширенішими корпоративними інформаційними системами в Україні є система “BAAN-IV” компанії “Baan”, система R/3 компанії “SAP AG”, SCALA шведської компанії “Bestlutsmodellер АВ”, “ГАЛАКТИКА” корпорації “Галактика”, пакет програм “Oracle Application” американської компанії “Oracle” і розроблені російсько-українською фірмою “ИНЕК” програмні продукти;

- основні характерні риси СППР в аудиті: ціль, користувач, програмне забезпечення, формування бази даних, інтеграція моделей і аналітичних методів, завдання;

- будь-яка підсистема даних СППР в аудиті складається із трьох компонентів: вхідна інформація; введення, обробка і аналіз даних; вихідна інформація;

- СППР в аудиті призначена для надання аудиторіві найефективнішої допомоги під час прийняття рішень у розрізі забезпечення інформацією, засобами аналізу даних для інтерактивного розв'язування поставлених задач.

1. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2004 року / Пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В. Гук, Т.Ц. Шарашидзе, Л.Й. Юрківська, С.О. Куліков. – К.: ТОВ “ІАМЦ АУ “СТАТУС”, 2004. – 1028 с. 2. Олексюк О.С. Моделювання прийняття ризикованих фінансових рішень. – К.: Вища школа, 1998. – 330 с. 3. Ситник В.Ф. Системи підтримки прийняття рішень: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 614 с.

УДК 657.1: 65.014.1

Т.В. Рудницький

Львівська комерційна академія,
кафедра бухгалтерського обліку

ПОТРІБНО ВИВЕСТИ УПРАВЛІННЯ НА НОВИЙ РІВЕНЬ? ЗГАДАЙТЕ ПРО “УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК”!

© Рудницький Т.В., 2007

Розглянуто суть “управлінського обліку”, його основну ідею (чи концепцію) та структуру (у широкому баченні). Автор показує, як ця складна інформаційна система виконує поставлені перед нею цілі з метою ефективного управління у розрізі реалізації його функцій.

The article examines the essence of the conception of “management accounting”, its fundamental idea (or conception) and the structure (in wide understanding). The author shows how this complicated information system fulfils the aims, which stand before it, for the effective management over the realization its functions.

Постановка проблеми. В економічному середовищі з високим рівнем конкуренції для підприємства певна досить істотна помилка його управлінського персоналу може призвести до втрати позицій на ринку, зменшення прибутку і навіть до банкрутства. Для уникнення таких помилок менеджменту потрібно вчасно приймати достатньо обґрунтовані управлінські рішення. А для цього вони мають бути забезпечені, зокрема, необхідними інформаційними ресурсами.

У цьому контексті сучасна економічна думка часто пропонує так званий “управлінський облік” (“УО”) – механізм, який має надавати керівній ланці левову частку (або інколи чи не весь обсяг) відповідної інформації.

Що собою являє цей механізм? Які елементи входять (чи можуть входити) до нього? Як саме він працює і надає підтримку процесу управління господарським суб’єктом? Відповіді на ці запитання тою чи іншою мірою може шукати науковець, бізнесмен, студент, просто особа, котра вивчає цю тематику досить довго: навіть після вивчення декількох спеціалізованих джерел.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом про “УО” з’явилося досить багато літератури. Проте знайти достатньо чітко і зрозуміло сформульовану та показану структуру цієї досить складної інформаційної системи (тим більше з прив’язкою до функцій управління), вважаємо, залишається важким завданням, особливо для початківців.

Але, у цьому контексті, на нашу думку, неабияк можуть допомогти “Посібник з бухгалтерського обліку”, виданий у контексті проекту “Taxis” Європейського Союзу “Навчальна програма з бухгалтерського обліку в Україні” [5], підручник “Управленческий учет” Т.П. Карпової [3], відомі підручники з управлінського обліку з однойменними назвами С.Ф. Голова [6], Нападівської Л.В. [4], публікація І. Абрамової “Как строить систему управленческого учета”, стаття М.С. Пушкаря “Система обліку як генератор інформаційних ресурсів” [9] та ін..

Цілі статті – наочно показати систему “УО” (у широкому розумінні, тобто з включенням бюджетування, управлінського аналізу, зокрема стратегічного тощо) з наданням відповідних коментарів по її елементах.

Крім того автор намагається показати те, які конкретні функції управління (чи менеджменту) і як підтримує чи, навіть, певною мірою реалізує “УО”.

Основний матеріал. Згідно з відомими вченими Ч. Хорнгреном, Дж. Фостером, Ш. Датаром [8, с. 1006] управлінський облік (“management accounting”) – це “меры, действия и финансовая отчетность, а также нефинансовая информация, помогающая управляющим компании принимать решения, которые направлены на достижение целей компании.” Тут же дається доповнення: “В основном управленческий учет фокусируется на внутренней отчетности”.

Український науковець Л. Нападівська [4, с. 521] пише: “Управлінський облік – інтегрована система підготовки та забезпечення різних рівнів управління інтерпретованою відповідним чином інформацією для ефективного планування, контролю та прийняття управлінських рішень”.

Як бачимо, визначення досить подібні, проте згадані іноземні науковці виокремлюють у складі “УО” фінансову звітність і нефінансову інформацію, але при цьому наголошується, що “УО” переважно (чи здебільшого) фокусується на внутрішній звітності.

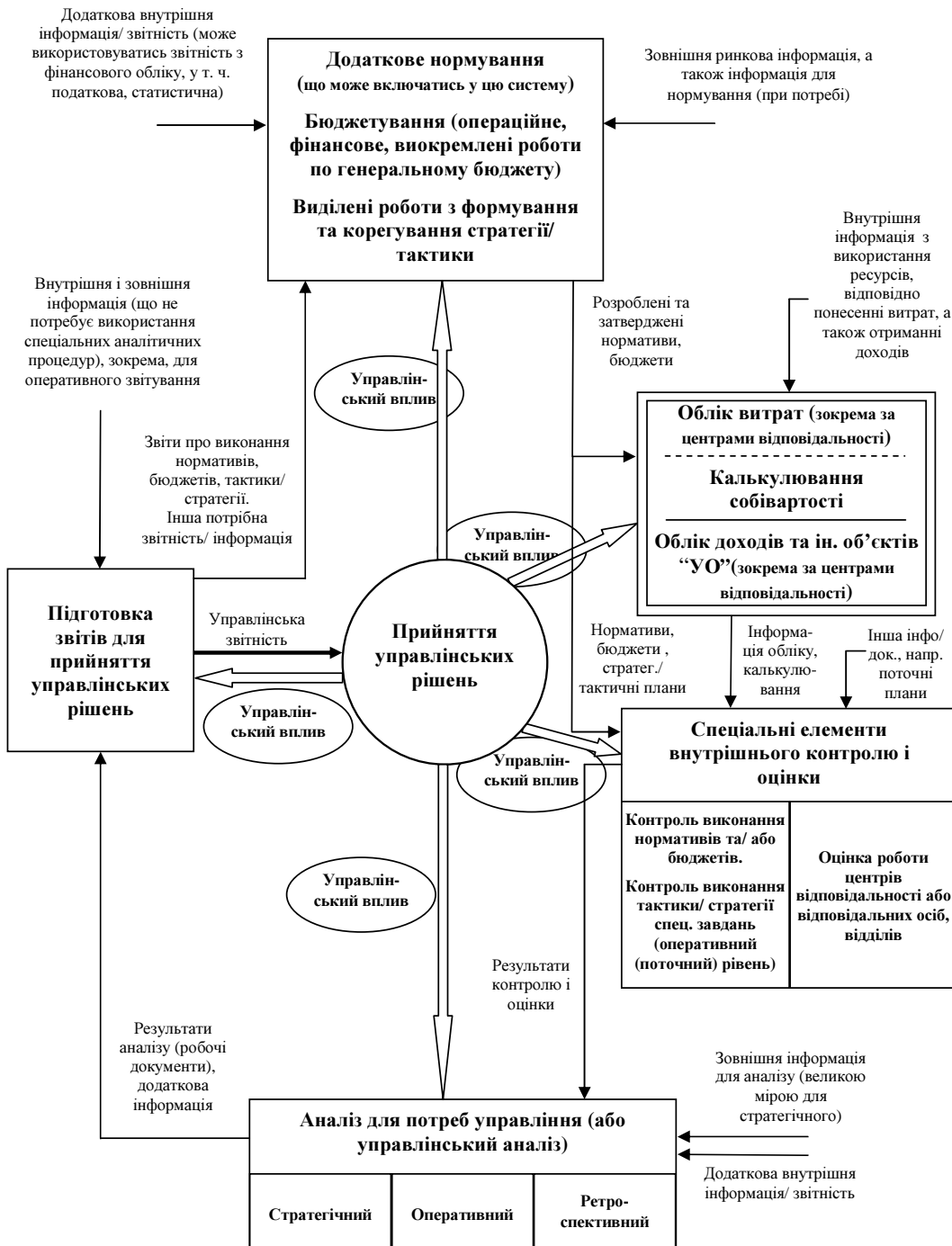
Ця звітність чи інформація допомагає управлінням приймати рішення для досягнення поставлених цілей. Тут Л. В. Нападівська деталізує: інтерпретована у системі “УО” інформація слугує для ефективного планування, контролю та прийняття управлінських рішень.

Аналізуючи ці визначення, а також визначення і деяких інших науковців (наприклад, С. Ф. Голова [6, с. 642], Т. П. Карпової [3, с.25, с.26]), можна виділити концепцію, основну ідею так званого “УО”: “управлінський облік” є своєрідною системою, що збирає, обробляє та подає потрібну визначену інформацію / звітність для прийняття керівництвом ефективних рішень. Звичайно тут не треба заперечувати управлінського значення звітності, що готується у системі фінансового обліку.

Відзначимо, що вищезгадана концепція “УО” чи його основна ідея, на нашу думку, зберігається й у Законі України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” [1]: “внутрішньогосподарський (управлінський) облік – система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.”

Окрім основної ідеї “УО”, менеджмент підприємства (особливо ті, від кого потенційно залежить впровадження чи удосконалення “УО”) повинен добре усвідомлювати те, які саме елементи може охоплювати така система, а також яку користь може отримати керівництво від впровадження тих чи інших її елементів.

На рисунку показано приклад (наше бачення) інтегрованого в управління суб'єкта господарювання "УО" – достатньо складної інформаційної системи, що здійснює підтримку загалом прийняття управлінських рішень, а також відповідних функцій менеджменту та виконання поставлених завдань (як у сфері планування, так і у сфері обліку, контролю та аналізу).

Система "управлінського обліку" (широке бачення) у контексті прийняття управлінських рішень

Як бачимо, система “УО” може об’єднувати такі елементи:

1) виділені роботи з формування та корегування стратегії/тактики; нормування (у частині, що доповнюватиме відповідний елемент системи фінансового обліку) і бюджетування;

2) облік витрат, доходів та інших об’єктів “УО”, а також калькулювання собівартості продукції/ послуг. Такі облікові процедури та калькулювання також можна охарактеризувати як певне (спеціально розроблене під потреби менеджменту) доповнення чи продовження фінансового обліку (зокрема калькулювання собівартості);

3) спеціальні елементи внутрішнього контролю і оцінки. Особливе значення тут може мати:

а) контроль дотримання встановлених нормативів витрачання ресурсів та/ або контроль виконання затверджених бюджетів;

б) контроль реалізації тактики чи стратегії господарюючого суб’єкта або спеціально поставлених задач на оперативному рівні через здійснення відповідних завдань;

в) оцінка роботи центрів відповідальності чи відповідальних осіб, відділів, яку можна здійснювати за результатами проведеного вищеописаного контролю;

4) аналіз для потреб управління (або управлінський аналіз), який у системі “УО”, на нашу думку, доцільно розмежовувати на стратегічний, оперативний і ретроспективний. У контексті такого поділу можна здійснити ефективний управлінський аналіз отриманих результатів контролю, оцінки, за потреби іншої внутрішньої інформації, а також необхідних зовнішніх даних, зокрема щодо конкурентів, покупців тощо;

5) підготовка звітів для прийняття управлінських рішень. Оскільки інформаційні запити керівної ланки можуть бути різні (через різні потреби), то і відповідну звітність можна формувати на основі різної інформації: від результатів спеціально проведеного управлінського аналізу до іншої потрібної внутрішньої чи зовнішньої інформації, такої, що не потребує використання спеціальних аналітичних процедур.

Варто додати, що керівництво повинно впроваджувати саме таку систему “УО” і саме з такими елементами, щоби найбільше відповідало потребам суб’єкта господарювання.

Проте тут потрібно враховувати фактор окупності впровадження (як би не було важко оцінити окупність) або взагалі фактор платоспроможності підприємства, організації тощо. Адже відомо те, наскільки дорогі сучасні, особливо комп’ютеризовані, форми впровадження “УО” (чи то через систему “ERP” або інші відповідні інформаційні системи, чи то через спеціально розроблений програмний продукт, в якому реалізується, власне, система “УО”).

Ми часто говоримо про управлінські рішення, управління. А що означають ці поняття? В економічній енциклопедії [2, с. 770] у загальному розумінні це поняття пояснюють так: “Управлінське рішення – результат творчого процесу суб’єкта управління щодо пошуку способів, напрямів, засобів розв’язання виробничо-господарської ситуації і водночас адекватних дій колективу об’єкта управління.”

Професор М.С. Пушкар пише [9, с. 360]: “У системі менеджмента питання прийняття рішень займає центральне місце.”

Що ж таке управління? У цій енциклопедії [2, с 731] у загальному баченні дано таке визначення: “Управління – вплив на процес, об’єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей.”

Відомо, що процес управління (чи менеджменту: коли управління здійснюється за допомогою найманих управлінців (менеджерів)) реалізується через відповідні рішення (управлінські рішення).

Під час управління керівна ланка (чи менеджери) підприємства повинна (-ні) виконувати відповідні функції, успішна реалізація яких мала б забезпечити виконання встановлених завдань, цілей, мети і відповідно місії компанії.

Вітчизняний науковець у галузі управління Ф. І. Хміль пише [7, с. 30]: “...комплекс функцій менеджменту включає: встановлення мети, планування, розробку та прийняття рішень, реалізацію

(організацію виконання) рішень, оперативний вплив на об'єкт управління, мотивацію працівників, контроль виконання рішень і діяльності працівників.”

У, можливо, стислішій, дещо загальній формі подає систему управління (з відповідними функціями) відомий український вчений М. С. Пушкар. Так, у статті “Система обліку як генератор інформаційних ресурсів” [9, с. 358] у системі управління він показує “планування” і “прогнозування”, “організацію” і “координацію”, “мотивацію” і “стимулювання”, “контроль (облік, аналіз, ревізія, аудит)”. Ці функції управління (елементи цієї системи) є у взаємозв'язку із певним процесом “прийняття рішень (коригування діяльності)”.

Проте, як бачимо, у загальну функцію контролю вчений зараховує, зокрема, облік і аналіз. Це є дуже важливим для розуміння місця “УО” в керівництві господарською структурою. Адже, як було вище показано на рисунку, зокрема, облікова і аналітична частина інформаційної системи “УО” мають в її повноцінному функціонуванні (якщо вона реалізована у відповідній достатньо широкій формі) особливе значення.

Якщо ж звернути увагу на таку функцію, як “планування”, яке згадує і М. Пушкар, і Ф. Хміль, то зазначимо, що правильно організований “УО”, до якого буде включено (як показано на рисунку) відповідні елементи (додаткове нормування (яке можна включати), бюджетування (зокрема можна проводити процедури необхідного “прогнозування”, яке М. Пушкар показує разом із “плануванням”), а також виділені роботи з формування та корегування стратегії/тактики) у визначеній керівництвом мірі (зокрема через розподіл посадових обов'язків і відповідальності) може реалізувати цю функцію у значній частині як на оперативному, так і тактичному та стратегічному рівнях.

Показані на рисунку та прокоментовані “спеціальні елементи внутрішнього контролю і оцінки”, як частина “УО”, на нашу думку, можуть знаходити своє місце у структурі “контролю виконання рішень і діяльності працівників” – функції менеджменту за Ф. Хмілем.

Формуючи спеціальні звіти для керівної ланки, система “УО” значною мірою може забезпечити чи підтримати реалізацію функції “розробки та прийняття рішень” і, навіть, певним чином реалізувати розроблення рішень, тим більше, коли в “УО” вже проектується їх альтернативні варіанти.

Функцію “мотивації працівників” (за Ф. Хмілем) або “мотивації” і “стимулювання” (за М. Пушкарем) можна істотно підтримати, наприклад, за рахунок функціонування у системі “УО” такого інструменту стратегічного аналізу, як “Balanced Scorecard” (“BSC”), що за С. Головим [6, с. 537] “переводить місію та стратегію компанії у комплекс інтегрованих ключових показників”. За допомогою цього інструменту можна формувати стратегію, відслідковувати її виконання та відповідно корегувати.

У традиційній системі “BSC”, зокрема, можна виділити спеціальні проєкції: “Бізнес-процеси” і “Навчання та зростання”. У контексті їх використання, на нашу думку, є можливість ефективно обробляти відповідну інформацію по працівниках компанії. Особливо тут можна використовувати отримані результати внутрішнього контролю і оцінки у контексті управління персоналом.

Додамо, що у “Посібнику з бухгалтерського обліку”, випущеного у контексті проєкту “Taxis” Європейського Союзу “Навчальна програма з бухгалтерського обліку в Україні” [5, с. 344], звертається увага, зокрема, на таке: “...бюджети, підготовлені бухгалтерами з управлінського обліку, повинні заохочувати керівників і підлеглих...”. Отже, у питанні мотивації чи стимулювання варто пам'ятати про такий важливий інструмент, як бюджетування.

Дія функції “оперативний вплив на об'єкт управління” знаходить своє відображення на рисунку у структурі процесу “управлінський вплив” (навколо “прийняття управлінських рішень”). Для забезпечення ефективного “оперативного впливу на об'єкт управління” у системі “УО” можна формувати спеціальну оперативну звітність. Хоча не виключено, що такий вплив можна здійснювати з урахуванням далеко не лише оперативної звітності.

Дуже цікавим є, на наш погляд, бачення ролі “УО” у реалізації функції “організація”, подане у цьому ж посібнику (виданого у контексті проекту “Taxis”) [5, с. 344]: “Через забезпечення відповідності системи бухгалтерського обліку структурі підприємства бухгалтер з управлінського обліку допомагає закріпити цілі структури підприємства.” Але, як можна зрозуміти, тут йдеться особливо про бухгалтерський управлінський облік: пишеться про нього взагалі або переважно.

Можливо автори мали на увазі, що у бухгалтерській управлінській облік окрім “управлінського рахунковедення” (у достатньо широкому баченні, тобто із включенням потрібної оцінки тощо), калькулювання собівартості, формування відповідної звітності входять й інші відомі частини тої складної інформаційної системи, яку часто називають терміном “управлінський облік”.

Так, адже у закріпленні цілей структури підприємства неабияке значення може мати те саме бюджетування чи управлінський аналіз, особливо той, що обробляє інформацію у розрізі господарських одиниць, окремих відповідальних посадових осіб тощо або ж оцінювання роботи центрів відповідальності (якщо, звичайно, така структура розроблена і запроваджена).

Висновки. Проаналізувавши визначення “УО” різних науковців, можна виділити його концепцію, основну ідею: “управлінський облік” є своєрідною системою, що збирає, обробляє та подає потрібну визначену інформацію/ звітність для прийняття керівництвом ефективних рішень.

Досить часто у спеціальній літературі можна зустріти підхід “широкого розуміння” системи “УО”, куди окрім спеціальних “облікових” процедур, зокрема і потрібної оцінки, калькулювання собівартості, включаються і такі елементи як бюджетування, управлінський аналіз, зокрема стратегічний тощо. Таке бачення продемонстроване і у цій статті.

Проте об’єктивно відчутно актуальною (принаймні в Україні) залишається проблема використання для визначення цієї системи такого терміну, як “управлінський облік”.

На нашу думку, у контексті вищезгаданого “широкого розуміння” “УО” може включати такі елементи:

1) виділені роботи з формування та корегування стратегії/тактики; нормування (у частині, що буде доповнювати відповідний елемент системи фінансового обліку) і бюджетування;

2) облік витрат, доходів та інших об’єктів “УО”, а також калькулювання собівартості продукції/ послуг. Такі облікові процедури та калькулювання також можна охарактеризувати як певне доповнення чи продовження фінансового обліку (зокрема калькулювання собівартості);

3) спеціальні елементи внутрішнього контролю і оцінки. Особливе значення тут може мати:

а) контроль дотримання встановлених нормативів витрачання ресурсів та/ або контроль виконання затверджених бюджетів;

б) контроль реалізації тактики чи стратегії господарюючого суб’єкта або спеціально поставлених задач на оперативному рівні через здійснення відповідних завдань;

в) оцінювання роботи центрів відповідальності чи відповідальних осіб, відділів, яку можна здійснювати за результатами проведеного вищеописаного контролю;

4) аналіз для потреб управління, який доцільно розмежовувати на стратегічний, оперативний і ретроспективний;

5) підготовка звітів для прийняття управлінських рішень.

Отже, враховуючи написане вище, ту систему, яку так часто все ще називають “управлінським обліком”, можна визначити як достатньо складну інформаційну систему, що здійснює підтримку загалом процесу прийняття управлінських рішень, а також відповідних функцій управління (менеджменту) та виконання поставлених завдань (як у сфері планування, так і у сфері обліку, контролю та аналізу).

1. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 1999.07.16, № 996-XIV. Редакція від 2000.06.22. 2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. – 952 с. 3. Карпова Т. П. Управленческий учет: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-

ДАНА, 2004. – 351 с. 4. Нападковська Л. В. *Управлінський облік: Підручник для студ. ВНЗ.* – К.: Книга, 2004. – 544 с. 5. *Посібник з бухгалтерського обліку. Проект Tacis Європейського Союзу “Навчальна програма з бухгалтерського обліку в Україні”.* Перше видання 2004/ Видано Делегацією Європейської Комісії в Україні, Молдові та Білорусі. – К.: МПП “Селко”, 2004. – 554 с. 6. С.Ф. Голлов. *Управлінський облік: Підручник.* – К.: Лібра, 2003. – 704 с. 7. Хміль Ф.І. *Менеджмент: Підручник* – К.: Вища шк., 1995. – 351с. 8. Хорнгрен Ч., Фостер Дж., Датар Ш. *Управленческий учет / Пер. с англ. – 10-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 1008 с.* 9. Пушкарь М.С. *Система обліку як генератор інформаційних ресурсів // Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. праць. Спец. вип. / Відп. ред. В. Г. Лінник.* – К.: КНЕУ, 2006. – С. 355–363.

УДК 336.1

Т.І. Свідрик

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра обліку та аналізу

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ БУДІВНИЦТВА

© Свідрик Т.І., 2007

Розглянуто особливості кредитного запозичення фінансових ресурсів на фінансування капітальних вкладень. Аналізуються фактори, які впливають на рівень ефективності використання кредитних ресурсів у капітальному будівництві. Наведено економічну обґрунтованість рівня оптимізації позик у структурі джерел фінансування будівництва.

The features of credit involving of financial resources for building are examined. Considerable attention concentrated on the analysis of factors which influence on level of effectiveness of credit resources usage. It was given an economics basement of level of loans optimization in the structure of sources of building financing.

Постановка проблеми. У транзитивній економіці актуальною проблематикою теоретичного і практичного спрямування є дослідження форм і механізмів формування джерел фінансування інвестиційної діяльності на мікро - і макрорівнях. Важливою проблемою є теоретичне обґрунтування критеріїв ефективності інвестиційних витрат, взаємозв'язку і взаємообумовленості капітальних вкладень і структурних зрушень в економіці, визначення пріоритетів в галузевій структурі інвестицій, а також в основних народногосподарських сферах: основного виробництва (власне виробництво), виробничої і соціальної інфраструктур.

За умов сучасного розвитку національної економіки у більшості суб'єктів господарювання для конкурентноспроможного здійснення діяльності виникає потреба у розширенні чи капітальній реконструкції виробничих потужностей. Загалом, характеризуючи джерела інвестицій, треба зазначити, що вони визначаються загальним рівнем розвитку економіки, її ефективності і рівнем окупності інвестиційних проектів (віддача на вкладений капітал). На рівні підприємств і об'єднань, інших суб'єктів господарювання капітальні інвестиції здійснюються за рахунок різних фінансових ресурсів: власних джерел інвестора (прибуток, амортизація); позикових фінансових коштів (банківські і бюджетні кредити); залучених фінансових ресурсів (засобів, які отримують від продажу акцій і облігацій, пайових та інших внесків громадян і юридичних осіб), а також бюджетних інвестиційних асигнувань.

В останні роки у структурі банківських кредитів постійно зростає частка запозичень, спрямованих у капітальні інвестиції. У літературних джерелах зазначають, що таке явище в умовах стабільної економіки має нормальний характер, але за умов високої ціни довгострокових кредитів,